

وزارت جهاد کشاورزی

سازمان دامپزشکی کشور

مقررات ملی

دامپزشکی

۹۷/۷

ضوابط و دستورالعمل جمع آوری، نگهداری و
حمل و نقل بهداشتی فضولات طیور

دفتر بهداشت و مبارزه
بایبماریهای طیور،
زنبروعسل و کرم ابریشم

آدرس: تهران، خیابان ولی عصر، دوراهی یوسف آباد، ابتدای خیابان سید جمال
الدین اسدآبادی، ساختمان سازمان دامپزشکی کشور

تلفن: ۸۸۹۶۲۳۸۰ - ۸۸۹۵۰۸۷۶ دورنویس:

۸۸۹۵۷۲۵۲

ضوابط و دستورالعمل جمع آوری، نگهداری و حمل و نقل بهداشتی فضولات طیور

(بازنگری سال ۹۷)

مقدمه :

بسیاری از بیماریهای دامی (ویروسی ، قارچی ، باکتریایی ، انگلی) از طریق فضولات دامی به سایر دامها منتقل می شوند. یکی از راههای کاهش انتشار و شیوع بیماریها ، جمع آوری، نگهداری ،عمل آوری و حمل و نقل بهداشتی فضولات و جلوگیری از پراکنده شدن آنها در محیط می باشد. این دستورالعمل به استناد قانون مدیریت پسماندها ، ضوابط و روشهای مدیریت اجرایی پسماندهای کشاورزی، قانون نظام جامع دامپروری و قانون سازمان دامپزشکی کشور بشرح ذیل تدوین می گردد.

ماده ۱- هدف:

حفظ سلامت عمومی ومحیط زیست کشور از آثار زیانبار پسماندهای طیور و پیشگیری از شیوع بیماریهای واگیردار طیور و بیماریهای قابل انتقال بین انسان و حیوان از قبیل آنفلوآنزای فوق حاد پرندگان با رعایت اصول بهداشتی در جمع آوری، نگهداری ، عمل آوری و حمل و نقل فضولات طیور.

ماده ۲- تعاریف :

پسماند طیور : به فضولات و مواد دفعی طیور که حاصل پرورش طیور بوده و از نظر تولید کننده زائد تلقی می شود.

پسماندهای کشاورزی : به پسماندهای ناشی از فعالیت های تولیدی در بخش کشاورزی اطلاق می شود از قبیل فضولات ، لاشه حیوانات (دام ، طیور و آبزیان) و محصولات کشاورزی فاسد یا غیر قابل مصرف می باشد.

پسماندهای ویژه کشاورزی : پسماندهای کشاورزی که یکی از خواص خطرناک از قبیل سمی بودن، بیماری زایی ، قابلیت انفجار یا اشتعال ، خورندگی و مشابه آن باشند و یا نیاز به مدیریت خاص دارند.

بیماریهای واگیر دار و قرنطینه ای: به بیماریهای دارای سرعت انتشار و سرایت بالا اطلاق می گردد که می تواند منجر به خسارات اقتصادی و محدودیت در تجارت بین المللی گشته و در صورت قابلیت انتقال به انسان از نظر بهداشت عمومی نیز دارای اهمیت خواهد بود.

بی خطر سازی(سالم سازی): اقداماتی که ویژگی خطرناک بودن پسماندهای کشاورزی را رفع نماید

ماده ۳: قوانین و مقررات

- ۱- مواد ۵، ۶ و ۱۲ قانون سازمان دامپزشکی (مصوب ۱۳۵۰)
- ۲- مواد ۷، ۱۶، ۱۹ و ۲۰ قانون مدیریت پسماندها (مصوب ۱۳۸۳/۲/۲۰)
- ۳- ماده ۳۱ آئین نامه اجرایی قانون مدیریت پسماندها (مصوب ۱۳۸۴/۵/۵ هیئت وزیران)
- ۴- مواد ۱۳، ۱۴، ۱۷ و ۲۱ ضوابط و روشهای مدیریت اجرایی پسماندهای کشاورزی (مصوب ۱۳۸۹/۱/۲۹)
- ۵- مواد ۲۷، ۱۹، ۲۷ و ۴ ضوابط و روشهای مدیریت اجرایی پسماندهای کشاورزی (مصوب ۱۳۹۱/۸/۲۸ کارگروه ملی مدیریت پسماند کشور)
- ۶- ماده ۶۸۸ (تهدید علیه بهداشت عمومی) قانون مجازات اسلامی (بر اساس قانون مصوب ۱۳۹۲/۲/۱)
- ۷- مواد ۱، ۴، و ۵ قانون نظام جامع دامپروری

ماده ۴: جمع آوری، نگهداری، عمل آوری فضولات طیور:

جمع آوری، نگهداری و عمل آوری فضولات با توجه به نوع پرورش طیور می تواند به روش های ذیل انجام گیرد:

۱-۴- پرورش در بستر

- ۱- فضولات موجود در سالن بصورت کپه های حداقل به ارتفاع یک متر و نیم جمع آوری و همزمان با دستگاه اسپری آب پاشی و مرطوب می گردد. رطوبت باید به اندازه ای باشد که کود حالت چسبندگی به هم را پیدا کرده ولی ایجاد شیرابه نکند.
- ۲- هیتر سالن ها روشن و روی فضولات کپه شده با پوشش پلاستیکی کاملاً پوشانده می شود این اقدام سبب تسریع در فرایند تخمیر و فرآوری سریع فضولات می گردد.
- ۳- خروج فضولات از سالن منوط به رسیدن به دمای ۵۵ درجه در عمق ۶۰ سانتیمتری خواهد بود.
- ۴- خروج فضولات از واحد صرفاً در صورت رعایت ضوابط مندرج در ماده ۷ همین دستور العمل مجاز خواهد بود.

۲-۴- پرورش در قفس:

- ۱- واحدهای پرورش طیور تخمگذار که به سیستم نوار نقاله جهت جمع آوری فضولات و اتاکن جمع آوری مجهز می باشند، فضولات ابتدا در اتاکن جمع آوری که بصورت سرپوشیده، قابل شستشو و ضدعفونی و غیر قابل نفوذ برای پرندگان می باشد تخلیه و سپس به محل نگهداری منتقل می گردد و پس از طی فرایند سالم سازی (ترجیحاً کود خشک کن) و یا رسیدن به دمای ۵۵ درجه در عمق ۶۰ سانتیمتری، خروج فضولات از واحد صرفاً در صورت رعایت ضوابط مندرج در ماده ۷ همین دستورالعمل مجاز خواهد بود.
- ۲- واحدهای پرورش طیور تخمگذار که به سیستم پارویی جهت جمع آوری فضولات مجهز هستند بایستی فضولات جمع آوری شده در گودال های انتهایی سالنهای تولید را در مخازن پرتابل جمع آوری و به محل نگهداری فضولات منتقل نمود. و پس از طی فرایند سالم سازی (ترجیحاً کود خشک کن) و یا رسیدن به دمای ۵۵ درجه در عمق ۶۰

سانتیمتری، خروج فضولات از واحد صرفاً در صورت رعایت ضوابط مندرج در ماده ۷ همین دستور العمل مجاز خواهد بود.

ماده ۵- شرایط محل نگهداری فضولات طیور:

- ۱- ورود و خروج حیوانات، جوندگان، پرندگان و ... به محل نگهداری فضولات ممکن نباشد.
  - ۲- محل نگهداری فضولات طیور بایستی سیمانکاری و به گونه ای طراحی و جانمایی شود که مسقف بوده و امکان ورود وسایل حمل و نقل فضولات به داخل محوطه واحد امکان پذیر نباشد و یا از درب دیگری غیر از درب اصلی واحد امکان ورود داشته باشد.
  - ۳- محل نگهداری بایستی امکان نگهداری فضولات تولید شده را حداقل برای شش ماه و ترجیحاً با قابلیت تقسیم بندی جهت نگهداری فضولات به منظور بی خطر سازی را داشته باشد.
  - ۴- محل نگهداری فضولات بایستی سیمانی و دارای ارتفاع مناسب (دیوار کشی و توری غیر قابل نفوذ نسبت به جوندگان و پرندگان) باشد و با استفاده از لوازم و تجهیزات مناسب ساخته شود و دارای سیستم دفع فاضلاب مناسب باشد. (پیشنهادی حداقل ۴ متر ارتفاع شامل دو ونیم متر حصار کشی دیوار و یک ونیم متر توری)
  - ۵- استفاده منظم و مرتب از سموم مناسب ضد حشرات و جوندگان در داخل محل نگهداری فضولات صورت پذیرد.
- تبصره ۱:** با توجه به اینکه فضولات برخی از سالنهای تخمگذار به دلیل رطوبت بالا امکان دپو به ارتفاع ۲ متر را ندارند، باید نسبت به حفر سیلو به عمق حداقل ۲ متر در داخل این سوله اقدام شود.
- تبصره ۲:** برای احداث محل نگهداری به ازاء هر ده هزار قطعه طیور تخمگذار ۷۵ متر مکعب و پالت ۴۰ متر مکعب فضا در نظر گرفته شود.

ماده ۶- الزامات:

- ۱- تمامی واحدهای پرورش طیور صنعتی تخمگذار متقاضی جدید صدور پروانه بهره برداری و بهداشتی ملزم به نصب دستگاه کود خشک کن می باشند.
  - ۲- با توجه به اجرای طرح ساماندهی فضولات طیور، تمامی واحدهای پرورش طیور صنعتی تخمگذار متقاضی تمدید پروانه بهره برداری و بهداشتی با ظرفیت بیش از یکصد هزار قطعه ملزم به نصب دستگاه کود خشک کن می باشند.
  - ۳- نگهداری فضولات طیور جمع آوری شده از سالن های تولید در محوطه محصور واحد و خارج از جایگاه محل نگهداری (ضوابط ماده ۵) ممنوع است.
- تبصره ۱:** بند ۱ و ۲ الزامات بایستی به نحو مقتضی توسط سازمان جهاد کشاورزی و اداره کل دامپزشکی استان به سازمان نظام کشاورزی و منابع طبیعی و سازمان نظام دامپزشکی استان ابلاغ گردد.

ماده ۷- ضوابط حمل و نقل فضولات طیور :

۱- حمل و نقل فضولات طیور از واحد بدون انجام عملیات سالم سازی، بصورت رو باز، بدون ارائه گواهی گذراندن مراحل سالم سازی توسط دامپزشک واحد و تایید سالم سازی و اخذ گواهی حمل از ادارات دامپزشکی مبداء و یا دامپزشک واحد ممنوع است. (نظارت دامپزشک و مدیریت مزرعه)

۲- حمل و نقل فضولات طیور سالم سازی شده غیر بسته بندی توسط کامیون هایی که اتاق بارگیری آنها منحصراً از فلز یکپارچه بدون خلل و فرج، سرپوشیده توسط حفاظ فلزی کرکره دار قابل ضد عفونی و شستشو و یا بونکر و کانتینر های مخصوص دارای کد رهگیری دامپزشکی باشد، صورت گیرد.

۳- در صورتیکه امکان حمل و نقل فضولات طیور تخمگذار توسط ماشینهای مسقف فراهم نباشد، بایستی از طریق بسته بندی فضولات طیور بر اساس ضوابط و دستور العمل مربوطه و همچنین دستور العمل دفتر نظارت بر بهداشت عمومی و مواد غذایی سازمان دامپزشکی کشور با حداقل شرایط بسته بندی (نفوذ ناپذیر و مقاوم در برابر پاره شدگی و دارای نشانه گذاری مناسب) اقدام گردد.

۳- خودروهای مخصوص حمل و نقل فضولات طیور پس از تخلیه باید کاملاً شستشو و توسط ضد عفونی کننده مناسب گندزدایی گردند.

۴- کارگران بارگیری و تخلیه فضولات طیور باید مجهز به پوشش های مناسب ایمنی و محافظت فردی باشند

۵- ثبت و مستند سازی گواهی حمل بهداشتی خودروهای حمل و نقل فضولات طیور توسط مدیریت واحد پرورش طیور الزامی می باشد. (نظارت قرنطینه ای)

۶- حداقل زمان نگهداری فضولات طیور در گله های عاری از بیماری جهت بی خطر سازی در روش بستر به مدت ۵ روز می باشد و پس از تایید بی خطر سازی برابر بند یک ماده ۴ این دستور العمل گواهی حمل صادر گردد.

۸- در زمان شیوع بیماریهای واگیردار طیور در منطقه حداقل زمان نگهداری فضولات طیور جهت بی خطر سازی در روش بستر به مدت ۲۱ روز می باشد و پس از تایید بی خطر سازی برابر بند یک ماده ۴ این دستور العمل گواهی حمل صادر گردد.

۸- در شرایط بروز بیماری آنفلوآنزای فوق حاد پرندگان، مطابق با برنامه ملی کنترل آنفلوآنزای فوق حاد سال ۹۷ درخصوص نحوه معدوم سازی و زمان نگهداری فضولات طیور اقدام گردد.

تبصره ۱: در مناطقی که توسط سازمان دامپزشکی در زمان اپیدمی بیماری به عنوان کانون معرفی می شود. صدور هرگونه مجوز و جابجایی کود ممنوع بوده و باید منطبق با دستور العمل مربوطه اقدام شود.

ماده ۸: شرح وظایف ادارات ، سازمانها و تشکل های مربوطه

شامل شرح وظایف مندرج در قوانین ومقررات ماده ۳ و همچنین مواردی از قبیل:

- ۱- سازمان جهاد کشاورزی : اجرای برنامه های ترویجی به منظور ترغیب و اقناع کشاورزان برای کاهش تدریجی قطع مصرف فضولات خام طیور، ایجاد مزارع الگویی برای ترویج استفاده از فضولات طیور سالم سازی شده و بسته بندی، تسهیل فرایند اعطای تسهیلات ارزان قیمت جهت تاسیس کود خشک کنی، برخورد قانونی با کشاورزانی که پس از اجرای طرح کماکان از فضولات سالم سازی نشده طیور استفاده می کنند.
- ۲- اداره کل دامپزشکی: همکاری در اجرای برنامه های آموزشی برای مرغداران، هماهنگی برای برخورد قانونی با خودروهایی حامل فضولات طیور بدون گواهی بهداشتی قرنطینه ای، نظارت عالی بر تایید فرآیند سالم سازی توسط دامپزشکان واحد و صدور گواهی حمل بهداشتی
- ۳- اداره کل حفاظت از محیط زیست: برخورد قانونی با افرادی که اقدام به استفاده و یا دپوی فضولات طیور بصورت غیرمجاز و غیر قانونی می کنند.
- ۴- نیروی انتظامی: همکاری و هماهنگی با دستگاههای متولی در خصوص رعایت ضوابط و برخورد قانونی با خودرو های بدون مجوز حمل بهداشتی
- ۵- دادگستری : همکاری با دستگاههای متولی در صدور احکام قضایی متناسب
- ۶- تشکل ها(اتحادیه ها و..): هماهنگی و همکاری در اجرای دستورالعمل ابلاغی به واحدهای پرورش طیور و همکاری در اجرای برنامه های آموزشی برای پرورش دهندگان مطابق با ضوابط و دستورالعمل جمع آوری، نگهداری و حمل و نقل بهداشتی فضولات طیور، بازنگری سال ۹۷.

ماده ۹: اقدامات بازدارنده و قضایی

اشخاص حقیقی و حقوقی که در نگهداری ، جمع آوری ، حمل و نقل ، خرید و فروش ، دفع و تخلیه فضولات طیور مغایر با ضوابط ومقررات این دستورالعمل عمل نمایند، متخلف محسوب شده وعلاوه بر مجازاتهای مندرج در قوانین ومقررات ماده ۳ این دستورالعمل ، اقدامات بشرح ذیل نیز بسته به شرایط اعمال می گردد:

- ۱- تعلیق پروانه بهره برداری و پروانه بهداشتی واحد پرورش طیور بسته به شرایط به مدت ۶ ماه تا یک سال به تشخیص سازمان جهاد کشاورزی واداره کل دامپزشکی استان ، پس از طی مراحل قانونی از طریق سازمان نظام مهندس کشاورزی ومنابع طبیعی و سازمان نظام دامپزشکی استان

- ۲- معرفی دامپزشک مسئول بهداشتی واحد متخلف به مراجع ذیصلاح در صورت قصور در انجام وظایف ابلاغی به تشخیص اداره کل دامپزشکی استان
- ۳- ممنوعیت یکساله صدور مجوز بهداشتی جوجه ریزی و پولت ریزی و مجوز سامانه سمامت برای واحدهای متخلف از این دستورالعمل
- ۴- ابطال و یا تعلیق مجوز و کد رهگیری حمل و نقل دامپزشکی خودروهای حمل فرآورده های دامی متخلف به تشخیص اداره کل دامپزشکی استان
- ۵- محدودیت جهت ارائه تسهیلات و خدمات از طرف سازمان جهاد کشاورزی به افراد متخلف از این دستورالعمل

این دستورالعمل در ۹ ماده و ۴ تبصره تنظیم و از تاریخ ابلاغ در کشور لازم الاجرا می باشد.